

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی ربیافت

سال بیستم، شماره ۷۵، تابستان ۱۴۰۵

صفحه ۱۳۵ تا ۱۶۲

جایگاه و ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه در وضعیت اشغال

گروه حقوق بین الملل، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبى، امارات متحده
عربی mahnaz.farajpor@iau.ir

مهناز فرج پور

دانشیار گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)
hatamsadeghi@pnu.ac.ir

حاتم صادقی زیازی *

استادیار گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
s.mirilavasani@pnu.ac.ir

سمیه سادات میری
لواسانی

چکیده

وضعیت کودکان غزه در شرایط اشغال و مخاصمه، مسئله حمایت از حقوق و رفاه آنان و نقش دولت‌های ثالث در این زمینه را به یک، از موضوعات مهم حقوق بین‌الملل تبدیل کرده است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تحلیل جایگاه و ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه، به این پرسش پاسخ می‌دهد که ایران از چه ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماتیک و بشردوستانه‌ای در این زمینه برخوردار است. فرضیه پژوهش آن است که جمهوری اسلامی ایران، بدون توسل به مداخله قهری، از ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماتیک، بشردوستانه و مردمی قابل توجهی برخوردار است، اما اثربخشی آنها به بهره‌گیری هماهنگ، حقوق‌محور و چندجانبه وابسته است. پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی، شامل اسناد حقوق بین‌الملل، گزارش‌های نهادهای بین‌المللی و پژوهش‌های تخصصی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بهره‌گیری از حقوق کودک و حقوق بشردوستانه، کنشگری در نهادهای بین‌المللی، دیپلماسی چندجانبه و عمومی و ظرفیت‌های امدادی و مردمی، مهم‌ترین زمینه‌های اقدام ایران هستند؛ هرچند محدودیت دسترسی، تحریم‌ها و موانع سیاسی و نهادی بر میزان اثربخشی آنها تأثیر می‌گذارند.

کلیدواژه: جمهوری اسلامی ایران، حقوق کودکان غزه، رفاه کودک، اشغال، حقوق بشردوستانه بین‌المللی، حمایت بشردوستانه.

* نویسنده مسئول: hatamsadeghi@pnu.ac.ir

تاریخ تایید: ۱۴۰۵/۰۳/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۲۰

The Position and Capacities of the Islamic Republic of Iran in Supporting the Rights and Welfare of Children in Gaza under Occupation

Mahnaz Farajpour

Department of International Law, UAE Branch, Islamic Azad University, Dubai, United Arab Emirates
Email: mahnaz.farajpor@iau.ir

Hatem Sadeghi Ziazi *

Associate Professor, Department of Law, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author)
Email: hatamsadeghi@pnu.ac.ir

Somayeh Sadat Miri Lavasani

Assistant Professor, Department of Law, Payame Noor University, Tehran, Iran
Email: s.mirilavasani@pnu.ac.ir

Abstract

The situation of children in Gaza under conditions of occupation and armed conflict has made the protection of their rights and welfare, as well as the role of third States in this regard, an important issue in international law. This study aims to identify and analyze the position and capacities of the Islamic Republic of Iran in supporting the rights and welfare of children in Gaza and addresses the question of what legal, diplomatic, and humanitarian capacities Iran possesses in this field. The research hypothesis is that, without resorting to coercive intervention, the Islamic Republic of Iran possesses significant legal, diplomatic, humanitarian, and civil-society capacities; however, their effectiveness depends on their coordinated, rights-based, and multilateral utilization. The study employs a descriptive-analytical method and draws on library and documentary sources, including

* Corresponding Author: hatamsadeghi@pnu.ac.ir

How to Cite: Farajpour, M., Heidarpour, H., Parizad Taseraei, S. S. (2026). The Position and Capacities of the Islamic Republic of Iran in Supporting the Rights and Welfare of Children in Gaza under Occupation, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 20(75), 135-162

Date Received: February 8, 2026

Date Accepted: August 6, 2026

instruments of international law, reports of international organizations, and specialized academic literature. The findings indicate that utilizing international child rights and humanitarian law, engagement within international institutions, multilateral and public diplomacy, and humanitarian and civil-society capacities constitute the principal avenues available to Iran. Nevertheless, restrictions on access, sanctions, and political and institutional constraints affect the effectiveness of these capacities.

Keywords: Islamic Republic of Iran; Rights of Children in Gaza; Child Welfare; Occupation; International Humanitarian Law; Humanitarian Protection.

Introduction

The situation of children in Gaza represents a major challenge to the contemporary international legal framework governing the protection of children during occupation and armed conflict. Children are particularly vulnerable to the direct and indirect consequences of hostilities, including death and injury, displacement, disruption of healthcare and education, psychological trauma, and deterioration of living conditions. While international humanitarian law and international human rights law provide specific protections for children, the persistence and scale of such harm raise questions not only about the obligations of the occupying power but also about the potential role of third States. Against this background, the present study focuses on the Islamic Republic of Iran as a State that has consistently regarded the Palestinian issue as an important component of its foreign policy. The central question is what legal, diplomatic, humanitarian, and societal capacities Iran possesses to support the rights and welfare of children in Gaza under occupation. The study hypothesizes that Iran possesses multiple non-coercive capacities in this field, although their effectiveness depends on their coordinated, rights-based, and multilateral application.

Materials and Methods

This research adopts a descriptive-analytical approach. Data were collected through library and documentary research and include international legal instruments concerning children's rights, international humanitarian law, relevant international judicial documents, reports issued by the United Nations and specialized international organizations, and academic studies concerning Gaza, occupation, children's rights, and the role of third States. The collected materials were analyzed by identifying the principal legal obligations applicable to children under occupation and armed conflict and subsequently examining Iran's available capacities within this normative framework. For analytical purposes, these capacities were

classified into legal, diplomatic, humanitarian, and civil-society dimensions, while the legal, political, institutional, and operational constraints affecting their implementation were also considered.

Discussion

The analysis demonstrates that Iran's potential role should not be reduced to its political positions concerning Palestine. At the legal level, international child rights and humanitarian law provide normative foundations for advocacy, documentation, accountability initiatives, and support for the protection of civilians. At the diplomatic level, Iran may utilize multilateral institutions, regional organizations, public diplomacy, and international forums to place the protection of children more prominently on international agendas. Humanitarian capacities include support for healthcare, nutrition, emergency education, and psychosocial assistance, while civil-society organizations may complement governmental initiatives. These capacities, however, face significant constraints, including restricted physical access to Gaza, sanctions and financial restrictions, political polarization surrounding the Palestinian question, and institutional obstacles to humanitarian action. Consequently, the existence of capacity does not necessarily translate into effective protection unless different instruments are integrated within a coherent strategy.

Conclusion

The study concludes that the Islamic Republic of Iran possesses a range of non-coercive legal, diplomatic, humanitarian, and civil-society capacities for supporting the rights and welfare of children in Gaza. Their effective utilization requires moving beyond fragmented or predominantly political initiatives toward a coordinated framework centered on children's rights. Greater reliance on internationally recognized legal standards, multilateral cooperation, credible humanitarian mechanisms, institutional transparency, and cooperation with specialized international bodies can enhance the practical effectiveness and international legitimacy of such efforts. Accordingly, a child-centered approach can provide a legal and humanitarian framework through which Iran's existing capacities may be organized into a more coherent strategy for protecting children affected by prolonged occupation and armed conflict.

Bibliography

Acharya, A. (2014). *The end of American world order*. Polity Press.
Additional Protocol I to the Geneva Conventions of 12 August 1949.

- (1977). Protocol additional to the Geneva Conventions, and relating to the protection of victims of international armed conflicts.
- Alston, P., & Goodman, R. (2013). International human rights. American Chemical Society.
- Arjomand, S. A. (2016). After Khomeini: Iran under his successors. Oxford University Press.
- Bantekas, I. (2025). Human rights obligations of belligerent occupiers: Israel and Gaza. *Journal of Conflict and Security Law*, 30(1), 103–125.
- Barnett, M. (2011). *Empire of humanity: A history of humanitarianism*. Cornell University Press.
- Bellamy, A. J. (2009). *Responsibility to protect: The global effort to end mass atrocities*. Polity Press.
- Bellamy, A. J., & Coen, A. (2015). R2P and humanitarian intervention. In A. J. Bellamy & T. Dunne (Eds.), *The Oxford handbook of the responsibility to protect*. Oxford University Press.
- Boukari, Y. (2024). Gaza, armed conflict and child health. *BMJ Paediatrics Open*, 8(1), e002407. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2024-002407>
- Committee on the Rights of the Child. (2011). General Comment No. 13: The right of the child to freedom from all forms of violence. United Nations.
- Committee on the Rights of the Child. (2013). General Comment No. 16: State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights. United Nations.
- Crowley-Vigneau, A. (2025). The responsibility to protect the civilians of Gaza. *Journal of Palestine Studies*, 54(1), 45–62.
- Daraj, H. (2025). The impact of the 2023 Israel–Hamas war on children in Gaza through the lens of international humanitarian law. *Bohran Pazhoohi-ye Jahan-e Islam*, 12(36), 169–200. [in Persian]
- Dennis, M. J. (2005). Application of human rights treaties extraterritorially in times of armed conflict and military occupation. *American Journal of International Law*, 99(1), 119–141.
- Dinstein, Y. (2009). *The international law of belligerent occupation*. Cambridge University Press.
- Evans, G. (2008). *The responsibility to protect: Ending mass atrocity crimes once and for all*. Brookings Institution Press.
- Evans, G., & Sahnoun, M. (2002). The responsibility to protect. *Foreign Affairs*, 81(6), 99–110.
- Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International Organization*, 52(4), 887–917.
- Francia, G. (2025). The rights to and within education in armed conflicts: The case of Gaza. *Social Sciences*, 14(9), 524. <https://doi.org/10.3390/socsci14090524>
- Human Rights Council. (2022). Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied

since 1967. United Nations.

International Committee of the Red Cross. (1949). Geneva Convention relative to the protection of civilian persons in time of war (Fourth Geneva Convention).

International Committee of the Red Cross. (2022). Israel and the occupied territories: ICRC operational update. ICRC.

International Court of Justice. (2004). Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory (Advisory Opinion). ICJ Reports.

International Criminal Court. (2021). Situation in the State of Palestine. ICC.

International Law Commission. (2001). Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts. United Nations.

Kennedy, D. (2006). Of war and law. Princeton University Press.

Khodravisi, H., Fattahi, S., & Beheshtinia, E. (2023). Examining the role of the Islamic Republic of Iran in Trump's approach to terrorism in the Deal of the Century. *Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 17(62), 149–168. [in Persian]

Lang, A. (2016). World trade law after neoliberalism. Oxford University Press.

Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2010). War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings. *Social Science & Medicine*, 70(1), 7–16.

Minear, L. (2002). The humanitarian enterprise: Dilemmas and discoveries. Kumarian Press.

Price, R. (2003). Transnational civil society and advocacy in world politics. *World Politics*, 55(4), 579–606.

Safarpour, H., Ahmadi, H., & Abazari, M. (2022). A constructivist approach to the national security of the Islamic Republic of Iran and the role of the Axis of Resistance. *Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 16(60), 65–84. [in Persian]

Salehi, F., Kaviani, R., & Motalebi, M. (2023). The impact of the Likud Party's positions on the security of the Islamic Republic of Iran (2003–2020). *Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 17(63), 215–232. [in Persian]

Sassòli, M. (2019). International humanitarian law: Rules, controversies, and solutions to problems arising in warfare. Edward Elgar Publishing.

Skogly, S. I. (2012). Beyond national borders: States' human rights obligations in international cooperation. Intersentia.

UNESCO. (2021). Education under attack 2021. UNESCO.

UNICEF. (2023). Situation of children in the Gaza Strip. UNICEF.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2023). Humanitarian needs overview: Occupied Palestinian territory. United Nations.

United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. United

Nations.

United Nations. (2025). Children and armed conflict: Report of the Secretary-General (A/79/878-S/2025/247).

Welsh, J. (2016). The responsibility to protect: Securing the individual in international society. Routledge.

World Health Organization. (2022). Health conditions in the occupied Palestinian territory. WHO.

Zare Nemati, R., & Zamani, S. G. (2024). International obligations of states in managing crises arising from communicable diseases among children: With emphasis on the Gaza crisis and the COVID-19 pandemic. *Pazhuhesh-ha-ye Hoquq-e Eqtesadi va Tejari*, 2(2), 11–50. [in Persian]

مقدمه

وضعیت کودکان در سرزمین‌های اشغالی، به‌ویژه غزه، یکی از مسائل مهم حقوق کودک و حقوق بشردوستانه بین‌المللی است. استمرار اشغال، مخاصمات مسلحانه، محدودیت دسترسی به خدمات اساسی و آسیب به زیرساخت‌های آموزشی و درمانی، کودکان را با مجموعه‌ای از تهدیدهای هم‌زمان نسبت به حیات، سلامت، آموزش، امنیت و رشد مواجه ساخته است. با وجود شکل‌گیری مجموعه گسترده‌ای از قواعد بین‌المللی برای حمایت ویژه از کودکان در مخاصمات مسلحانه، استمرار این وضعیت، مسئله نقش دولت‌های ثالث و ظرفیت‌های آنان برای حمایت حقوقی و بشردوستانه از کودکان آسیب‌دیده را نیز مطرح ساخته است.

مسئله اصلی پژوهش حاضر، با این حال، بررسی ماهیت نقض حقوق کودکان فلسطینی به‌صورت مستقل نیست؛ وضعیت این کودکان زمینه‌ای است که مسئله اصلی، یعنی جایگاه و ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران برای حمایت از حقوق و رفاه آنان، در آن بررسی می‌شود. جمهوری اسلامی ایران طی دهه‌های گذشته حمایت از مردم فلسطین را در شمار جهت‌گیری‌های پایدار سیاست خارجی خود قرار داده است؛ اما میان حمایت سیاسی از مسئله فلسطین و برخورداری از ظرفیت‌های مشخص حقوقی، دیپلماتیک و بشردوستانه برای حمایت از کودکان فلسطینی تفاوت وجود دارد. مسئله پژوهش از همین تمایز شکل می‌گیرد: ظرفیت‌های موجود ایران تا چه اندازه قابلیت تبدیل شدن به سازوکارهای مشروع و قابل اجرا برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه را دارند و حدود این ظرفیت‌ها کجاست؟

بر این اساس، سؤال اصلی پژوهش آن است که جمهوری اسلامی ایران از چه جایگاه و ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماتیک و بشردوستانه‌ای برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه در وضعیت اشغال برخوردار است و مهم‌ترین محدودیت‌های بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها چیست؟ فرضیه پژوهش بر این مبنا استوار است که جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان دولت ثالث، از مجموعه‌ای از ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماتیک، بشردوستانه و مردمی در این زمینه برخوردار است، اما اثربخشی آنها مستلزم بهره‌گیری هماهنگ، حقوق‌محور و چندجانبه و قرار گرفتن حقوق کودک در محور این کنش‌هاست. پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و گردآوری مطالب به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی، با استفاده از اسناد حقوق بین‌الملل، گزارش‌های نهادهای بین‌المللی، اسناد قضایی و پژوهش‌های علمی مرتبط صورت گرفته است. هدف نیز شناسایی و ارزیابی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های جمهوری اسلامی ایران و ارائه صورت‌بندی حقوقی منسجمی از امکان حمایت آن از حقوق و رفاه کودکان غزه است.

۲- پیشینه تحقیق

مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش را می‌توان در سه محور اصلی دسته‌بندی کرد. محور نخست، پژوهش‌های مربوط به وضعیت حقوقی و انسانی کودکان غزه است. درج (۱۴۰۴) در

بررسی تأثیر جنگ ۲۰۲۳ بر کودکان غزه، با تأکید بر حقوق بین‌الملل بشردوستانه، آسیب‌های ناشی از حملات نظامی و تخریب زیرساخت‌های حیاتی را بررسی کرده و مسئولیت بین‌المللی ناشی از نقض قواعد حمایتی مربوط به کودکان و غیرنظامیان را مورد توجه قرار داده است. بوکاری و همکاران (۲۰۲۴) نیز از منظر سلامت کودک نشان داده‌اند که آثار مخاصمه صرفاً به تلفات مستقیم محدود نیست و اختلال در خدمات درمانی، تغذیه و سلامت جسمی و روانی کودکان را نیز دربرمی‌گیرد. در حوزه آموزش، فرانسیا و وردخو والنزولا (۲۰۲۵) با تحلیل گزارش‌های نهادهای سازمان ملل، آثار حملات به محیط‌های آموزشی غزه را بر حق آموزش، امنیت و آینده کودکان بررسی کرده‌اند. زارع نعمتی و زمانی (۱۴۰۳) نیز با تمرکز بر بحران غزه و همه‌گیری کووید-۱۹، تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در مدیریت بیماری‌های مسری کودکان را مطالعه کرده و بر ضرورت سیاست‌گذاری مؤثرتر برای حمایت از این گروه آسیب‌پذیر تأکید کرده‌اند.

محور دوم به وضعیت اشغال و مسئولیت‌های بین‌المللی اختصاص دارد. بانتکاس و جابر (۲۰۲۵) با بررسی وضعیت حقوقی غزه، استدلال می‌کنند که کنترل مؤثر می‌تواند استمرار تعهدات حقوق بشری قدرت اشغالگر را در پی داشته باشد. دنیس (۲۰۰۵) نیز اعمال برون‌مرزی معاهدات حقوق بشر در وضعیت مخاصمه و اشغال را بررسی کرده و نسبت حقوق بشر و حقوق بشردوستانه را مورد بحث قرار داده است. در سطح مسئولیت جامعه بین‌المللی، کروولی-وینیو و همکاران (۲۰۲۵) امکان اعمال چارچوب مسئولیت حمایت درباره غیرنظامیان غزه را بررسی کرده و بر ظرفیت اقدامات بین‌المللی در برابر جنایات گسترده تمرکز داشته‌اند.

محور سوم، مطالعات مربوط به جایگاه ایران در مسئله فلسطین و مواجهه با اسرائیل است. صالحی، کاویانی و مطلبی (۱۴۰۲) تأثیر مواضع حزب لیکود بر امنیت جمهوری اسلامی ایران را بررسی کرده و بر امنیتی‌شدن ایران در گفتمان این حزب تمرکز دارند. صفربور، احمدی و اباذری (۱۴۰۱) نیز نقش محور مقاومت را در چارچوب امنیت ملی و هویت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران تحلیل کرده‌اند. خدرویی، فتاحی و بهشتی‌نیا (۱۴۰۲) نیز جایگاه ایران و جبهه مقاومت را در رویکرد دولت ترامپ و طرح معامله قرن بررسی کرده‌اند.

در مجموع، مطالعات موجود یا بر حقوق و آسیب‌های کودکان غزه و مسئولیت‌های ناشی از اشغال تمرکز دارند، یا جایگاه ایران را عمدتاً از منظر امنیتی و ژئوپلیتیکی بررسی کرده‌اند. نوآوری پژوهش حاضر در پیوند این دو حوزه و تحلیل یکپارچه ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماتیک، بشردوستانه و مردمی جمهوری اسلامی ایران برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه است.

۳- چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر هم‌نشینی چهار لایه مفهومی استوار است: حقوق کودک به‌مثابه یک رژیم هنجاری مستقل در حقوق بین‌الملل، حقوق بشردوستانه بین‌المللی در وضعیت

اشغال و مخاصمه مسلحانه، نظریه مسئولیت فراملی دولت‌ها در قبال نقض گسترده حقوق بنیادین، و امکان ترجمه گفتمان هنجاری جمهوری اسلامی ایران به زبان حقوق کودک و حمایت انسانی. فرض بنیادین این چارچوب آن است که وضعیت کودکان غزه صرفاً یک مسئله اخلاقی یا سیاسی نیست، بلکه در سطح حقوق بین‌الملل واجد ابعاد الزام‌آور و در سطح سیاست بین‌الملل واجد ظرفیت کشنگری مشروع دولت‌های ثالث، از جمله جمهوری اسلامی ایران، است.

نخستین لایه این چارچوب به حقوق کودک اختصاص دارد. در ادبیات معاصر حقوق بین‌الملل، حقوق کودک دیگر صرفاً ذیل حقوق بشر عمومی تحلیل نمی‌شود، بلکه به‌عنوان یک رژیم هنجاری مستقل با منطق حمایتی خاص شناخته می‌شود. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ نقطه عطف این تحول است؛ زیرا کودک را نه موضوع حمایت خیریه‌ای یا تابع اراده دولت‌ها، بلکه سوژه مستقل حق معرفی می‌کند (United Nations, 1989). اصل منافع عالی کودک، که در ماده ۳ کنوانسیون تصریح شده، بنیان هنجاری این تحول محسوب می‌شود. پژوهشگرانی مانند فریمن نشان داده‌اند که این اصل، ساختار سنتی حاکمیت و تابعیت را به چالش می‌کشد؛ زیرا حقوق کودک حتی در شرایط فقدان دولت مؤثر، اشغال یا فروپاشی نهادی، قابل تعلیق نیست (Freeman, 2011). از این منظر، کودکان غزه حتی در غیاب حاکمیت مستقل فلسطینی، همچنان دارنده حقوق ذاتی‌اند و نقض این حقوق، مسئولیت‌هایی فراتر از دولت محلی ایجاد می‌کند. مطالعات مربوط به کودکان در مخاصمات مسلحانه نیز نشان می‌دهد که نقض حقوق کودک در جنگ، ماهیتی تجمعی و ساختاری دارد. هانسون و نیهوف تأکید می‌کنند که در چنین شرایطی، حقوق کودک نه به‌صورت منفرد، بلکه به‌طور هم‌زمان و چندلایه نقض می‌شود؛ از حق حیات و سلامت گرفته تا آموزش، امنیت روانی و رشد اجتماعی (Hanson & Nieuwenhuys, 2013). این تحلیل برای وضعیت کودکان غزه اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا نشان می‌دهد که رنج آنان را نمی‌توان به تلفات جانبی جنگ یا پیامدهای ناخواسته عملیات نظامی تقلیل داد. کمیته حقوق کودک سازمان ملل نیز در تفسیرهای عمومی خود، به‌ویژه تفسیر عمومی شماره ۱۶، تصریح می‌کند که تعهدات دولت‌ها در قبال حقوق کودک می‌تواند آثار فرامرزی داشته باشد، به‌ویژه زمانی که کنش یا ترک فعل دولت‌ها به نقض حقوق کودکان در خارج از مرزهای سرزمینی منجر شود (Committee on the Rights of the Child, 2013). برداشت، بنیان نظری مهمی برای طرح نقش دولت‌های ثالث در حمایت از کودکان فلسطینی فراهم می‌سازد.

لایه دوم چارچوب نظری به حقوق بشردوستانه بین‌المللی و وضعیت اشغال نظامی اختصاص دارد. کنوانسیون چهارم ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷، حمایت ویژه از غیرنظامیان، به‌ویژه کودکان، را به‌عنوان یک تعهد مثبت بر عهده قدرت اشغالگر قرار داده‌اند (ICRC, 1949; Additional Protocol I, 1977). این تعهدات شامل تضمین دسترسی به غذا،

خدمات درمانی، آموزش و حفاظت در برابر خشونت و مجازات جمعی است. با این حال، ادبیات انتقادی حقوق بشردوستانه نشان می‌دهد که اشغال‌های معاصر اغلب از زبان حقوق برای نرمال‌سازی محرومیت استفاده می‌کنند. دیوید کندی با طرح مفهوم «خشونت حقوقی‌شده» توضیح می‌دهد که چگونه ترتیبات ظاهراً قانونی می‌توانند به تولید رنج ساختاری و پایدار منجر شوند (Kennedy, 2006). وضعیت غزه نمونه بارز چنین وضعیتی است؛ جایی که محاصره، کنترل منابع حیاتی و تخریب زیرساخت‌ها در قالب ضرورت‌های امنیتی توجیه می‌شود، اما آثار مستقیم و ویرانگری بر زندگی کودکان دارد. گزارش‌های نهادهای تخصصی بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که کودکان غزه با آسیب‌های عمیق جسمی و روانی مواجه‌اند که پیامدهای آن محدود به زمان مخاصمه نیست و می‌تواند نسل‌ها تداوم یابد (UNICEF, 2023; WHO, 2022). یافته‌ها چارچوب نظری پژوهش را از سطح حقوقی صرف، به پیوند میان حقوق، سلامت و توسعه انسانی ارتقا می‌دهد.

لایه سوم چارچوب نظری به تحول مفهوم مسئولیت دولت‌ها در نظام بین‌الملل بازمی‌گردد. در حقوق بین‌الملل کلاسیک، اصل حاکمیت و عدم مداخله، دامنه مسئولیت دولت‌ها را به قلمرو سرزمینی محدود می‌کرد. اما پس از جنگ جهانی دوم و با گسترش حقوق بشر، این تلقی به تدریج دگرگون شد. نظریه مسئولیت حمایت، که نخستین بار در اوایل دهه ۲۰۰۰ مطرح شد، بر این ایده استوار است که در صورت ناتوانی یا عدم تمایل دولت‌ها به حمایت از جمعیت‌های خود، جامعه بین‌المللی نمی‌تواند بی‌تفاوت باقی بماند (Evans & Sahnoun, 2002). اگرچه مسئولیت حمایت غالباً با مداخله نظامی پیوند خورده، اما پژوهش‌های بعدی تلاش کرده‌اند آن را به اشکال غیرقهری و انسانی بازتعریف کنند. بلمی و کوئن نشان می‌دهند که این مسئولیت می‌تواند در قالب اقدامات پیشگیرانه، حمایتی و بازسازی معنا یابد، بدون آنکه به نقض حاکمیت دولت‌ها منجر شود (Bellamy & Coen, 2015). دولتی نیز تأکید می‌کند که جهان‌شمولی حقوق بشر، دولت‌ها را از توسل صرف به اصل حاکمیت برای توجیه انفعال بازمی‌دارد، به‌ویژه زمانی که گروه‌های آسیب‌پذیری چون کودکان در معرض خطر قرار دارند (Donnelly, 2013). در ادبیات جدید، مفهوم مسئولیت اخلاقی دولت‌ها نیز مطرح شده است که فراتر از الزامات سخت حقوقی، بر تعهدات نرم اما معنادار تأکید دارد (Lang, 2016). این مفهوم، چارچوبی واقع‌بینانه برای تحلیل نقش دولت‌هایی مانند جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌سازد که امکان مداخله مستقیم ندارند، اما می‌توانند از ابزارهای حقوقی، دیپلماتیک و انسانی بهره گیرند.

لایه چهارم چارچوب نظری به جایگاه هنجاری جمهوری اسلامی ایران اختصاص دارد. سیاست خارجی ایران، دست کم در سطح گفتمانی، بر مفاهیمی چون عدالت، ظلم‌ستیزی و حمایت از مظلومان استوار است. آرجومند نشان می‌دهد که این اخلاق سیاسی انقلابی، بخشی از هویت دولت پس از انقلاب است، اما چالش اصلی، نحوه ترجمه آن به کنش‌های قابل فهم و

مشروع در نظام بین‌الملل است (Arjomand, 2016). پژوهش‌های مرتبط با دیپلماسی هنجاری نشان می‌دهد که تمرکز بر حقوق گروه‌های آسیب‌پذیر، به‌ویژه کودکان، می‌تواند شکاف‌های ایدئولوژیک را کاهش داده و امکان ایجاد اجماع اخلاقی را افزایش دهد (Acharya, 2014). از این منظر، تمرکز جمهوری اسلامی ایران بر حقوق و رفاه کودکان غزه نه انحراف از گفتمان سیاسی، بلکه بازصورت‌بندی هوشمندانه و حقوق‌محور آن محسوب می‌شود.

۴- وضعیت حقوقی و انسانی کودکان غزه در پرتو اشغال و محاصره

وضعیت کودکان غزه را نمی‌توان صرفاً در چارچوب پیامدهای مقطعی مخاصمات مسلحانه تحلیل کرد، بلکه این وضعیت حاصل یک ساختار پایدار اشغال و محاصره است که به‌صورت سیستماتیک حقوق بنیادین کودکان را نقض می‌کند. در ادبیات حقوق بین‌الملل، کودکان در سرزمین‌های اشغالی به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین گروه‌های غیرنظامی شناخته می‌شوند و از حمایت مضاعف حقوق بشردوستانه و حقوق بشر برخوردارند (Dinstein, 2009). با این حال، تجربه غزه نشان می‌دهد که این حمایت‌ها در عمل به‌طور گسترده ناکارآمد مانده‌اند.

حق حیات، که اساسی‌ترین حق مندرج در کنوانسیون حقوق کودکان است، در غزه به‌طور مستمر در معرض تهدید قرار دارد. حملات نظامی مکرر به مناطق مسکونی، استفاده از تسلیحات انفجاری در مناطق پرجمعیت و فقدان پناهگاه‌های امن، کودکان را به قربانیان مستقیم خشونت بدل کرده است. گزارش‌های سازمان ملل نشان می‌دهد که درصد بالایی از قربانیان غیرنظامی در درگیری‌های غزه را کودکان تشکیل می‌دهند و این امر بیانگر نقض اصل تفکیک و تناسب در حقوق بشردوستانه بین‌المللی است (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2023).

در کنار تهدید مستقیم حیات، حق سلامت کودکان غزه نیز به‌طور ساختاری نقض می‌شود. محاصره طولانی‌مدت موجب فروپاشی نظام سلامت، کمبود شدید دارو، تجهیزات پزشکی و خدمات تخصصی کودکان شده است. سازمان جهانی بهداشت بارها هشدار داده است که محدودیت‌های اعمال‌شده بر ورود تجهیزات پزشکی و سوخت، امکان ارائه خدمات درمانی حیاتی به کودکان مجروح یا مبتلا به بیماری‌های مزمن را به‌شدت کاهش داده است (World Health Organization, 2022). مطالعات تجربی جدید نشان می‌دهد که پیامدهای مخاصمه و محاصره بر کودکان غزه، صرفاً به تلفات مستقیم محدود نمی‌شود، بلکه به فروپاشی شاخص‌های بنیادین سلامت کودکان منجر شده است. بوکاری با تحلیل داده‌های سلامت عمومی در غزه نشان می‌دهد که ترکیب جنگ، محاصره و تخریب زیرساخت‌های درمانی، به افزایش سوءتغذیه، وقفه در مراقبت‌های اولیه، و تشدید آسیب‌های جسمی و روانی کودکان انجامیده است؛ وضعیتی که از منظر حقوق بشردوستانه و حقوق کودکان، مصداق نقض ساختاری تعهدات حمایتی تلقی می‌شود (Boukari, 2024). گزارش دبیرکل سازمان ملل درباره کودکان و

مخاصمه مسلحانه نیز با ثبت موارد متعدد نقض شدید علیه کودکان فلسطینی، از جمله کشتار، جراحت، محرومیت از خدمات اساسی و تخریب مراکز آموزشی و درمانی، نشان می‌دهد که وضعیت کودکان غزه در چارچوب الگوهای پایدار نقض حقوق کودک قابل تحلیل است، نه رویدادهای استثنایی (United Nations, 2025). این وضعیت، مصداق روشن نقض تعهدات مثبت قدرت اشغالگر ذیل کنوانسیون چهارم ژنو است.

حق آموزش نیز در غزه با چالش‌های عمیق و مزمن مواجه است. تخریب مدارس، استفاده نظامی از فضاهای آموزشی و ناامنی مداوم، فرآیند آموزش را به شدت مختل کرده است. یونیسف گزارش می‌دهد که هزاران کودک فلسطینی در غزه یا از دسترسی منظم به آموزش محروم شده‌اند یا در شرایطی تحصیل می‌کنند که فاقد حداقل استانداردهای ایمنی و روانی است (UNICEF, 2023). این محرومیت آموزشی، صرفاً یک آسیب کوتاه‌مدت نیست، بلکه پیامدهای بلندمدتی بر توانمندی اجتماعی و اقتصادی نسل آینده فلسطینیان بر جای می‌گذارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نقض حق آموزش در مخاصمات مسلحانه، صرفاً به تعطیلی مدارس محدود نمی‌شود، بلکه کیفیت، امنیت و کارکرد اجتماعی آموزش را نیز از بین می‌برد. فرانسیا با تمرکز بر وضعیت غزه توضیح می‌دهد که حملات به زیرساخت‌های آموزشی، جابه‌جایی اجباری و ناامنی مزمن، آموزش را از یک حق توانمندساز به تجربه‌ای ناپایدار و آسیب‌زا برای کودکان تبدیل کرده است؛ وضعیتی که پیامدهای بلندمدت آن بر رفاه روانی و ادغام اجتماعی کودکان غیرقابل چشم‌پوشی است (Francia, 2025). این تحلیل، اهمیت تمرکز بر آموزش اضطراری و حمایت آموزشی را در کنار سایر ابعاد رفاه کودک برجسته می‌سازد.

علاوه بر حقوق جسمانی و آموزشی، امنیت روانی کودکان غزه به طور جدی آسیب دیده است. مطالعات روان‌شناختی انجام‌شده در مناطق درگیر نشان می‌دهد که قرار گرفتن مداوم کودکان در معرض خشونت، از دست دادن اعضای خانواده و بی‌ثباتی مزمن، منجر به افزایش اختلالات اضطرابی، افسردگی و نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه می‌شود (Miller & Rasmussen, 2010). این آسیب‌ها، بخشی از آن چیزی است که در ادبیات انتقادی از آن به عنوان خشونت ساختاری یاد می‌شود؛ خشونتی که حتی در غیاب درگیری فعال نیز تداوم می‌یابد.

از منظر حقوق بین‌الملل، آنچه وضعیت کودکان غزه را متمایز می‌کند، هم‌زمانی نقض چندین حق بنیادین در بستر یک اشغال طولانی‌مدت است. این هم‌پوشانی نقض‌ها، مسئولیت قدرت اشغالگر را تشدید می‌کند و در عین حال، زمینه را برای طرح مسئولیت‌های اخلاقی و هنجاری دولت‌های ثالث فراهم می‌سازد. کمیته حقوق کودک تصریح می‌کند که در شرایط نقض گسترده و سیستماتیک حقوق کودک، جامعه بین‌المللی باید سازوکارهای حمایتی فزاینده‌تری را واکنش‌های صرفاً اعلامی اتخاذ کند (Committee on the Rights of the Child, 2011).

ادبیات حقوق بین‌الملل معاصر، بحث مهمی درباره تداوم تعهدات حقوق بشری و بشردوستانه در وضعیت اشغال مطرح شده است. بانتکاس با تمرکز بر معیار «کنترل مؤثر» استدلال می‌کند که حتی در شرایطی که اشغالگر مدعی خروج رسمی یا عدم حضور دائم نظامی است، مادامی که کنترل مؤثر بر مرزها، منابع حیاتی و زندگی روزمره جمعیت غیرنظامی حفظ می‌شود، تعهدات حقوق بشری و بشردوستانه همچنان پابرجاست (Bantekas, 2025). این تحلیل، به‌طور خاص برای وضعیت غزه اهمیت دارد، زیرا نشان می‌دهد که نقض حقوق کودکان را نمی‌توان به خلأ حاکمیتی یا شرایط اضطراری نسبت داد، بلکه باید آن را در چارچوب مسئولیت‌های مستمر اشغالگر ارزیابی کرد.

در این چارچوب، وضعیت کودکان غزه را می‌توان به‌عنوان نمونه‌ای شاخص از شکست نظام حمایت بین‌المللی از حقوق کودک در شرایط اشغال تحلیل کرد. این تحلیل، مبنای ورود به بحث ظرفیت‌ها و مسئولیت‌های بازیگران دیگر، از جمله جمهوری اسلامی ایران، در حمایت از حقوق و رفاه این کودکان را فراهم می‌سازد و پیوند میان چارچوب نظری و بدنه تحلیلی مقاله را تثبیت می‌کند.

۵- ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از کودکان غزه

پس از تبیین چارچوب‌های حقوقی و هنجاری بین‌المللی مرتبط با حقوق کودک و وضعیت اشغال، اکنون می‌توان به امکان سنجی نقش آفرینی و جایگاه جمهوری اسلامی ایران در این عرصه پرداخت. پرداختن به ظرفیت‌های ایران، نه به‌معنای داوری پیشینی درباره میزان موفقیت یا ناکامی کنش‌های آن، بلکه به‌منظور تحلیل امکان‌ها، ابزارها و محدودیت‌های حقوقی، دیپلماتیک و انسانی موجود است. این بخش می‌کوشد نشان دهد که جمهوری اسلامی ایران، در چارچوب حقوق بین‌الملل و فارغ از ملاحظات صرفاً سیاسی، از چه ظرفیت‌هایی برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه برخوردار است و این ظرفیت‌ها چگونه می‌توانند صورت‌بندی و ارزیابی شوند.

۵-۱ تعهدات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در حوزه حقوق کودک و

امکان کنش فرامرزی

جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از دولت‌های عضو کنوانسیون حقوق کودک، متعهد به رعایت، حمایت و تحقق حقوق مندرج در این سند بین‌المللی است. هرچند تعهدات ناشی از کنوانسیون، در نگاه نخست ناظر بر قلمرو داخلی دولت‌ها تلقی می‌شود، اما تحولات تفسیری در حقوق بین‌الملل حقوق بشر نشان می‌دهد که این تعهدات می‌توانند دارای ابعاد فرامرزی نیز باشند. کمیته حقوق کودک سازمان ملل در تفسیر عمومی شماره ۱۶ تصریح می‌کند که دولت‌ها باید آثار فرامرزی سیاست‌ها و کنش‌های خود بر حقوق کودکان خارج از قلمرو سرزمینی‌شان را نیز مدنظر قرار دهند (Committee on the Rights of the Child, 2013).

از منظر نظری، این تفسیر به معنای گسترش دایره مسئولیت دولت‌ها از «عدم نقض» به «تلاش برای حمایت» است. به بیان دیگر، اگرچه کنوانسیون حقوق کودک دولت‌ها را ملزم به مداخله مستقیم در سایر کشورها نمی‌کند، اما از آن‌ها انتظار دارد در برابر نقض‌های گسترده و سیستماتیک حقوق کودک، موضع فعال، حمایتی و مسئولانه اتخاذ کنند. این برداشت در ادبیات حقوق بشر به عنوان تعهدات فراتر از سرزمین شناخته می‌شود (Skogly, 2012).

در این چارچوب، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند تعهدات خود در قبال حقوق کودک را مبنای کنشگری فعال در حمایت از کودکان غزه قرار دهد، بدون آنکه وارد حوزه مداخله قهری یا نقض حاکمیت شود. کنش‌هایی مانند طرح مستمر نقض حقوق کودکان فلسطینی در مجامع بین‌المللی، حمایت از گزارش‌ها و قطعنامه‌های مرتبط با حقوق کودک، و همکاری با نهادهای تخصصی سازمان ملل، همگی در زمره اقدامات مشروع و حقوق‌محور قرار می‌گیرند. پژوهشگران حقوق بین‌الملل تأکید می‌کنند که چنین کنش‌هایی نه تنها با اصل عدم مداخله تعارض ندارد، بلکه بخشی از مسئولیت اخلاقی و حقوقی دولت‌ها در نظم بین‌المللی معاصر محسوب می‌شود (Donnelly, 2013).

افزون بر این، ایران عضو سایر اسناد مرتبط با حقوق بشر و حقوق بشردوستانه است که می‌توانند به صورت مکمل در حمایت از کودکان غزه مورد استفاده قرار گیرند. پیوند میان کنوانسیون حقوق کودک و کنوانسیون‌های ژنو، امکان استناد هم‌زمان به حقوق بشر و حقوق بشردوستانه را فراهم می‌سازد؛ رویکردی که در ادبیات معاصر به عنوان همگرایی این دو شاخه حقوق بین‌الملل شناخته می‌شود (Sassòli, 2019). این همگرایی، به‌ویژه در مورد کودکان در وضعیت اشغال، اهمیت مضاعف دارد.

نکته مهم آن است که کنش فرامرزی ایران در حوزه حقوق کودک، می‌تواند مشروعیت بین‌المللی بیشتری نسبت به کنش‌های صرفاً سیاسی یا امنیتی ایجاد کند. تمرکز بر کودکان، به دلیل برخورداری از اجماع اخلاقی گسترده، امکان کاهش حساسیت‌های ژئوپلیتیک و افزایش پذیرش کنش ایران را فراهم می‌آورد. به همین دلیل، برخی پژوهشگران توصیه می‌کنند که دولت‌ها در منازعات پیچیده، از حقوق کودک به عنوان نقطه ورود هنجاری استفاده کنند (Acharya, 2014).

در مجموع، تعهدات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در حوزه حقوق کودک، نه تنها محدودکننده کنش آن نیست، بلکه می‌تواند به عنوان یک منبع مشروعیت حقوقی برای حمایت فعال، مستمر و غیرقهری از حقوق و رفاه کودکان غزه مورد استفاده قرار گیرد. این ظرفیت، در صورت نهادینه شدن، می‌تواند یکی از محکم‌ترین پایه‌های حقوقی سیاست ایران در این حوزه باشد.

۵-۲ جایگاه حقوق بشردوستانه بین‌المللی در سیاست حقوقی جمهوری اسلامی

ایران نسبت به فلسطین

حقوق بشردوستانه بین‌المللی یکی از مهمترین بسترهای حقوقی برای تحلیل و توجیه حمایت از غیرنظامیان، به‌ویژه کودکان، در وضعیت اشغال و مخاصمه مسلحانه است. جمهوری اسلامی ایران، هرچند خود مستقیماً در وضعیت اشغال فلسطین ذی‌نفع سرزمینی نیست، اما از منظر حقوقی و هنجاری همواره به قواعد حقوق بشردوستانه به‌عنوان مبنای مشروع حمایت از مردم فلسطین استناد کرده است. کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، که ایران نیز به آن‌ها پیوسته است، چارچوب الزام‌آوری برای حمایت از غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه و وضعیت اشغال فراهم می‌کنند (ICRC, 1949).

در ادبیات حقوق بشردوستانه، کودکان جایگاه ویژه‌ای دارند. کنوانسیون چهارم ژنو و پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷، بر لزوم حمایت خاص از کودکان در برابر آثار جنگ، از جمله حملات مستقیم، گرسنگی، جابه‌جایی اجباری و محرومیت از آموزش تأکید می‌کنند (Additional Protocol I, 1977). این اسناد، مسئولیت قدرت اشغالگر را نه تنها در پرهیز از آسیب‌رسانی، بلکه در اتخاذ اقدامات مثبت برای تضمین رفاه غیرنظامیان تثبیت کرده‌اند. پژوهشگران حقوق بشردوستانه تأکید می‌کنند که این تعهدات، ماهیتی مستمر دارند و به شرایط اضطراری محدود نمی‌شوند (Dinstein, 2009).

سیاست حقوقی جمهوری اسلامی ایران در قبال فلسطین، دست کم در سطح اعلامی و دیپلماتیک، با این خوانش از حقوق بشردوستانه هم‌سوایی دارد. ایران در مواضع رسمی خود، مکرراً بر غیرقانونی بودن اشغال، ممنوعیت مجازات جمعی و ضرورت حمایت از غیرنظامیان تأکید کرده است. از منظر نظری، این مواضع را می‌توان در چارچوب رویکرد «همگرایی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه» تحلیل کرد؛ رویکردی که بر تعامل این دو شاخه حقوق بین‌الملل در حمایت از افراد در شرایط مخاصمه تأکید دارد (Sassòli, 2019).

با این حال، ادبیات انتقادی حقوق بین‌الملل نشان می‌دهد که استناد صرف به قواعد حقوق بشردوستانه، بدون پیگیری سازوکارهای اجرایی و نظارتی، اغلب به نتایج عملی محدود می‌انجامد. دیوید کندی استدلال می‌کند که حقوق بشردوستانه، اگرچه ابزار مهمی برای نام‌گذاری و افشای خشونت است، اما در غیاب اراده سیاسی و کنش حقوقی فعال، می‌تواند به نوعی «مدیریت حقوقی رنج» تقلیل یابد (Kennedy, 2006). این نقد، برای سیاست حقوقی ایران نیز اهمیت دارد؛ زیرا نشان می‌دهد که ظرفیت حقوق بشردوستانه تنها در صورت پیوند با کنشگری فعال، معنا می‌یابد.

در این چارچوب، تمرکز ایران بر وضعیت کودکان غزه می‌تواند به تقویت کارآمدی استناد به حقوق بشردوستانه بین‌المللی کمک کند. کودکان، به‌عنوان گروهی که حمایت ویژه آن‌ها در اسناد ژنو تصریح شده، نقطه‌ای حقوقی و اخلاقی برای برجسته‌سازی نقض‌های ساختاری ناشی از

اشغال فراهم می‌سازند. گزارش‌های کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و نهادهای سازمان ملل نشان می‌دهد که نقض قواعد مربوط به حمایت از کودکان، یکی از بارزترین مصادیق نقض حقوق بشردوستانه در غزه است (ICRC, 2022; UNICEF, 2023).

در مجموع، حقوق بشردوستانه بین‌المللی می‌تواند یکی از ستون‌های اصلی سیاست حقوقی جمهوری اسلامی ایران در حمایت از کودکان غزه باشد، به شرط آنکه از سطح موضع‌گیری‌های کلی فراتر رفته و به کنشگری حقوقی هدفمند، مستمر و مستند پیوند بخورد. این ظرفیت، زمینه ورود به بحث نقش ایران در نهادهای بین‌المللی و شبه‌قضایی را فراهم می‌سازد که در زیرتیر بعدی به آن پرداخته می‌شود.

۳-۵ ظرفیت‌های کنشگری حقوقی جمهوری اسلامی ایران در نهادهای

بین‌المللی و شبه‌قضایی

یکی از مهمترین ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه، امکان کنشگری حقوقی فعال در نهادهای بین‌المللی و شبه‌قضایی است. برخلاف تصور رایج که حمایت از فلسطین را صرفاً در قالب مواضع سیاسی یا دیپلماتیک می‌بیند، حقوق بین‌الملل معاصر ابزارهای متعددی در اختیار دولت‌ها قرار می‌دهد تا بدون مداخله قهری، به صورت حقوق‌محور و مستند به نقض‌های جدی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه واکنش نشان دهند. این کنشگری می‌تواند به‌ویژه در حوزه حقوق کودک، از مشروعیت و اثرگذاری بیشتری برخوردار باشد.

در سطح سازمان ملل متحد، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از ظرفیت نهادهای مبتنی بر معاهدات، به‌ویژه کمیته حقوق کودک، بهره‌گیرد. هرچند ایران مستقیماً صلاحیت طرح شکایت علیه رژیم اشغالگر را در این کمیته ندارد، اما می‌تواند از طریق ارائه اطلاعات، گزارش‌های موازی، حمایت از بیانیه‌های مشترک و مشارکت فعال در فرآیندهای تفسیری، به برجسته‌سازی نقض سیستماتیک حقوق کودکان فلسطینی کمک کند. ادبیات حقوق بشر نشان می‌دهد که این نوع کنشگری غیرمستقیم، نقش مهمی در شکل‌دهی به گفتمان حقوقی و فشار هنجاری ایفا می‌کند (Alston & Goodman, 2013).

افزون بر نهادهای معاهداتی، شورای حقوق بشر سازمان ملل یکی دیگر از عرصه‌های مهم کنشگری حقوقی است. ایران می‌تواند با حمایت از قطعنامه‌ها، مأموریت‌های حقیقت‌یاب و گزارشگران ویژه مرتبط با وضعیت فلسطین، به مستندسازی نقض حقوق کودکان غزه کمک کند. گزارش‌های گزارشگر ویژه وضعیت حقوق بشر در سرزمین‌های اشغالی فلسطین بارها به تأثیرات مخرب اشغال بر زندگی کودکان اشاره کرده‌اند و می‌توانند مبنای کنش حقوقی گسترده‌تر قرار گیرند (Human Rights Council, 2022). این نوع کنشگری، در ادبیات حقوق بین‌الملل به‌عنوان استفاده از سازوکارهای شبه‌قضایی برای ایجاد پاسخگویی شناخته می‌شود.

در حوزه قضایی، هرچند ایران صلاحیت مستقیم طرح دعوا در دیوان کیفری بین‌المللی ندارد، اما می‌تواند از فرآیندهای غیرمستقیم حقوقی حمایت کند. دیوان کیفری بین‌المللی صلاحیت بررسی جنایات ارتكابی در سرزمین فلسطین را به رسمیت شناخته و نقض حقوق کودکان می‌تواند ذیل جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت مورد بررسی قرار گیرد (International Criminal Court, 2021). حمایت حقوقی و سیاسی از این فرآیندها، بخشی از کنشگری حقوق‌محور دولت‌ها تلقی می‌شود و به معنای مداخله مستقیم نیست.

علاوه بر این، ایران می‌تواند از ظرفیت دیوان بین‌المللی دادگستری در حوزه نظرات مشورتی بهره‌گیرد. تجربه نظر مشورتی دیوان در مورد دیوار حائل نشان داده است که این ابزار، اگرچه الزام‌آور نیست، اما نقش مهمی در تثبیت هنجارهای حقوقی و مشروعیت بخشی به مطالبات انسانی ایفا می‌کند (International Court of Justice, 2004). تمرکز بر وضعیت کودکان غزه می‌تواند یکی از محورهای حقوقی قابل طرح در چنین فرآیندهایی باشد.

۵-۴ امکان استفاده از سازوکار مسئولیت دولت‌ها و مسئولیت حمایت غیرقهری

در حمایت از کودکان غزه

یکی از بحث‌برانگیزترین اما در عین حال مهمترین ظرفیت‌های حقوقی برای حمایت از کودکان غزه، بهره‌گیری از مفهوم مسئولیت دولت‌ها و نظریه مسئولیت حمایت در قرائت غیرقهری آن است. در حقوق بین‌الملل کلاسیک، مسئولیت دولت‌ها عمدتاً در قالب نقض تعهدات دوجانبه یا چندجانبه و با تمرکز بر روابط بین دولت‌ها تعریف می‌شد. با این حال، تحول حقوق بشر و حقوق بشردوستانه موجب شد که مسئولیت دولت‌ها در قبال نقض گسترده حقوق بنیادین انسان‌ها، به‌ویژه در مورد گروه‌های آسیب‌پذیر، ابعاد جدیدی بیابد (Crawford, 2013). پژوهش‌های جدید تلاش کرده‌اند نظریه مسئولیت حمایت را از قرائت نظامی و مداخله‌محور فاصله داده و آن را به چارچوبی غیرقهری و حقوق‌محور بازتعریف کنند. کروولی-وینیو با تمرکز بر وضعیت غیرنظامیان غزه نشان می‌دهد که مسئولیت حمایت می‌تواند از طریق فشار دیپلماتیک، حمایت از تحقیقات بین‌المللی، سازوکارهای پاسخگویی و کنش‌های حقوقی دولت‌های ثالث تحقق یابد، بدون آنکه به مداخله نظامی منجر شود (Crowley-Vigneau, 2025). این رویکرد با تحلیل دنیس درباره اعمال برون‌مرزی تعهدات حقوق بشری هم‌راستا است؛ جایی که وی استدلال می‌کند در شرایط اشغال و مخاصمه، تفکیک کامل حقوق بشر از حقوق بشردوستانه قابل دفاع نیست و تعهدات حمایتی دولت‌ها می‌تواند فراتر از قلمرو سرزمینی امتداد یابد (Dennis, 2005).

در چارچوب مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، نقض تعهدات ناشی از حقوق بشردوستانه و حقوق بشر می‌تواند مسئولیت بین‌المللی قدرت اشغالگر را به دنبال داشته باشد. کمیسیون حقوق بین‌الملل در پیش‌نویس مواد مربوط به مسئولیت دولت‌ها تصریح می‌کند که در صورت نقض تعهدات

آمره، سایر دولت‌ها نیز دارای منافع حقوقی هستند و می‌توانند به صورت جمعی یا فردی واکنش نشان دهند (International Law Commission, 2001). این مفهوم که در ادبیات حقوقی با عنوان تعهدات erga omnes شناخته می‌شود، بنیان نظری مهمی برای کنشگری دولت‌های ثالث، از جمله جمهوری اسلامی ایران، فراهم می‌سازد.

در این چارچوب، مسئولیت حمایت به عنوان یک مفهوم مکمل قابل طرح است. اگرچه مسئولیت حمایت در ادبیات اولیه خود با مداخله نظامی پیوند خورده بود، اما پژوهش‌های متأخر تأکید دارند که هسته اصلی این نظریه، پیشگیری، حمایت و پاسخ غیرقهری به نقض‌های گسترده حقوق بشر است (Bellamy, 2009). بلمی نشان می‌دهد که مسئولیت حمایت در عمل اغلب از طریق ابزارهایی مانند فشار دیپلماتیک، تحریم‌های هدفمند، حمایت از سازوکارهای حقوقی و کمک‌های بشردوستانه تحقق می‌یابد، نه مداخله نظامی.

در مورد کودکان غزه، قرائت غیرقهری از مسئولیت حمایت اهمیت ویژه‌ای دارد. نقض سیستماتیک حقوق کودکان، از جمله حق حیات، سلامت و آموزش، می‌تواند به عنوان مصداقی از شکست حمایت داخلی و بین‌المللی تلقی شود. در چنین شرایطی، دولت‌های ثالث می‌توانند با استناد به مسئولیت حمایت، اقدامات حمایتی غیرمداخله‌گرانه اتخاذ کنند. این اقدامات شامل حمایت از تحقیقات بین‌المللی، کمک به مستندسازی نقض‌ها، تقویت نهادهای بشردوستانه و پیگیری پاسخگویی حقوقی است (Evans, 2008).

از منظر نظری، این رویکرد امکان کنشگری جمهوری اسلامی ایران را بدون ورود به منازعات پرهزینه ژئوپلیتیک فراهم می‌سازد. ایران می‌تواند با تمرکز بر حقوق کودک، مسئولیت حمایت را به عنوان یک چارچوب هنجاری مشروع برای کنش خود معرفی کند. پژوهشگران روابط بین‌الملل تأکید می‌کنند که چنین بازصورت‌بندی‌هایی می‌تواند به افزایش مشروعیت بین‌المللی کنش دولت‌ها و کاهش مقاومت سایر بازیگران منجر شود (Acharya, 2014).

با این حال، استفاده از مسئولیت حمایت غیرقهری مستلزم احتیاط نظری و عملی است. سوءبرداشت از این مفهوم یا پیوند زدن آن با اهداف صرفاً سیاسی، می‌تواند به تضعیف مشروعیت آن بینجامد. به همین دلیل، ادبیات حقوقی توصیه می‌کند که دولت‌ها در بهره‌گیری از این سازوکار، بر شواهد مستند، زبان حقوقی و همکاری چندجانبه تأکید کنند (Welsh, 2016).

۵-۵ محدودیت‌های حقوقی و ساختاری کنش جمهوری اسلامی ایران و

راهبردهای عبور حقوق‌محور

با وجود ظرفیت‌های قابل توجه حقوقی و نهادی برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه، کنشگری جمهوری اسلامی ایران با محدودیت‌های مهمی مواجه است که اگر به صورت تحلیلی و واقع‌بینانه صورت‌بندی نشوند، کل استدلال پژوهش از حالت علمی خارج شده و به سطح توصیه‌های کلی فرو می‌کاهد. نخستین محدودیت، محدودیت‌های ساختاری ناشی از تحریم‌ها و

مواع مالی و بانکی است که انتقال کمک‌های انسانی، تجهیزات پزشکی و حتی همکاری‌های رسمی با برخی نهادهای بین‌المللی را دشوار می‌کند. ادبیات حقوق بشر نشان می‌دهد که تحریم‌ها می‌توانند آثار غیرمستقیم بر توانایی دولت‌ها برای ایفای نقش‌های بشردوستانه داشته باشند و گاهی ظرفیت‌های حمایتی را کاهش دهند (de Waal, 2015).

دومین محدودیت، محدودیت‌های حقوقی و نهادی مرتبط با دسترسی و امکان اقدام در میدان است. در وضعیت اشغال و محاصره، حتی اگر یک دولت ثالث اراده کمک‌رسانی داشته باشد، مسیرهای لجستیکی و مجاری رسمی ورود کمک می‌تواند مسدود یا مشروط شود. گزارش‌های سازمان ملل به‌طور مستمر از محدودیت‌های ورود کالاهای حیاتی، سوخت، تجهیزات پزشکی و حتی تیم‌های تخصصی امدادی به غزه خبر می‌دهند (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2023). این واقعیت میدانی، ظرفیت ایران را از سطح تعهد و سیاست به سطح قابلیت اجرا گره می‌زند.

سومین محدودیت، مسئله مشروعیت و اعتماد در عرصه بین‌المللی است. سیاسی شدن مزمن مسئله فلسطین و قطبی شدن گفتمانی، گاه موجب می‌شود که ابتکارات انسانی دولت‌ها نیز به‌عنوان ابزار رقابت ژئوپلیتیک تفسیر شود. در ادبیات دیپلماسی هنجاری، این مسئله به‌عنوان یکی از موانع اصلی اثربخشی کنش حقوق‌محور دولت‌ها مطرح است، زیرا حتی کنش‌های انسانی نیز ممکن است با سوءظن مواجه شوند (Acharya, 2014). از این منظر، ایران برای افزایش اثربخشی کنشگری خود ناگزیر است راهبردهای حقوقی و نهادی‌ای اتخاذ کند که سطح سیاسی‌سازی را کاهش دهد.

راهبرد عبور حقوق‌محور از این محدودیت‌ها، در درجه نخست، تمرکز بر زبان تخصصی حقوق کودک و استانداردهای شناخته‌شده بین‌المللی است. استفاده از چارچوب‌های یونیسف، سازمان جهانی بهداشت و نهادهای معاهداتی مرتبط با حقوق کودک می‌تواند به افزایش مشروعیت و کاهش حساسیت‌های سیاسی کمک کند (UNICEF, 2023; World Health Organization, 2022). دوم، توسعه کنش چندجانبه و شبکه‌ای است؛ به این معنا که حمایت ایران از کودکان غزه از مسیر همکاری با نهادهای بین‌المللی، سازمان‌های مردم‌نهاد معتبر و سازوکارهای چندجانبه منطقه‌ای پیگیری شود. ادبیات حقوق بشردوستانه نشان می‌دهد که چندجانبه‌سازی کمک‌ها و پیوند آن با استانداردهای شفافیت و پاسخگویی، احتمال پذیرش و اثربخشی را افزایش می‌دهد (Sassòli, 2019).

سوم، راهبرد حقوقی مبتنی بر مستندسازی و پاسخگویی است. حمایت از سازوکارهای حقیقت‌یاب، گزارشگران ویژه و فرآیندهای پاسخگویی کیفری یا مشورتی در نهادهای بین‌المللی، می‌تواند به عبور از انسدادهای عملی کمک کند؛ زیرا حتی وقتی کمک‌رسانی مستقیم محدود

است، کنش حقوقی برای ایجاد پاسخگویی و فشار هنجاری همچنان ممکن است (Alston & Goodman, 2013).

۵-۶ ظرفیت‌های دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه

در کنار ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماسی یکی از مهمترین ابزارهای جمهوری اسلامی ایران برای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه است؛ به‌ویژه از آن جهت که دیپلماسی می‌تواند زبان حقوق را به عرصه عمل سیاسی و بین‌المللی منتقل کند، بدون آنکه لزوماً به تقابل قهری یا مداخله مستقیم منجر شود. در ادبیات روابط بین‌الملل، این نوع کنش به‌عنوان دیپلماسی هنجاری شناخته می‌شود؛ رویکردی که بر برجسته‌سازی ارزش‌ها، حقوق و هنجارهای مورد اجماع بین‌المللی تمرکز دارد (Finnemore & Sikkink, 1998).

مسئله حقوق کودک، به‌ویژه در شرایط مخاصمه و اشغال، یکی از محدود حوزه‌هایی است که از سطح بالایی از اجماع اخلاقی و هنجاری در نظام بین‌الملل برخوردار است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که دولت‌ها در موضوعاتی مانند کودکان، سلامت و کمک‌های انسانی، آمادگی بیشتری برای همکاری و کاهش تنش‌های سیاسی دارند (Acharya, 2014). از این منظر، تمرکز دیپلماسی ایران بر وضعیت کودکان غزه می‌تواند امکان عبور نسبی از انسدادهای ژئوپلیتیک و قطبی‌سازی سیاسی را فراهم سازد.

در سطح دیپلماسی چندجانبه، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از حضور و مشارکت خود در مجامع بین‌المللی مانند مجمع عمومی سازمان ملل، شورای حقوق بشر و نهادهای تخصصی مرتبط با کودک بهره‌گیرد. طرح مستمر وضعیت کودکان غزه در بیانیه‌ها، مذاکرات و قطعنامه‌ها، به‌ویژه با اتکا به داده‌ها و گزارش‌های نهادهای معتبر بین‌المللی، می‌تواند به تداوم فشار هنجاری بر رژیم اشغالگر کمک کند. تجربه‌های پیشین نشان می‌دهد که حتی قطعنامه‌های غیرالزام‌آور نیز در شکل‌دهی به گفت‌وگو بین‌المللی و مشروعیت‌بخشی به مطالبات انسانی نقش مهمی ایفا می‌کنند (Alston & Goodman, 2013).

در سطح دیپلماسی دوجانبه و منطقه‌ای نیز ظرفیت‌هایی وجود دارد. ایران می‌تواند در تعامل با دولت‌های منطقه، سازمان همکاری اسلامی و سایر بازیگران همسو، موضوع حمایت از کودکان غزه را به‌عنوان یک دستور کار مشترک انسانی مطرح کند. ادبیات دیپلماسی بشردوستانه نشان می‌دهد که ائتلاف‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در حوزه مسائل انسانی، به‌ویژه زمانی که بر گروه‌های آسیب‌پذیر تمرکز دارند، از شانس بیشتری برای اثرگذاری برخوردارند (Minear, 2002). این نوع دیپلماسی می‌تواند مکمل کنش‌های حقوقی ایران در نهادهای بین‌المللی باشد.

یکی دیگر از ظرفیت‌های مهم دیپلماتیک، دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای است. بازنمایی رنج کودکان غزه در عرصه بین‌المللی، با تکیه بر روایت‌های مستند، داده‌های حقوقی و شهادت‌های

معتبر، می‌تواند افکار عمومی جهانی را حساس‌تر کند و هزینه‌های هنجاری نقض حقوق کودک را افزایش دهد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که افکار عمومی، به‌ویژه در جوامع غربی، نسبت به نقض حقوق کودکان واکنش‌پذیری بالاتری دارد و این امر می‌تواند به فشار غیرمستقیم بر دولت‌ها منجر شود (Price, 2003).

با این حال، دیپلماسی ایران در این حوزه با چالش‌هایی نیز مواجه است. تصویر سیاسی شده ایران در برخی محافل بین‌المللی ممکن است موجب تردید نسبت به انگیزه‌های انسانی این کنشگری شود. به همین دلیل، ادبیات دیپلماسی هنجاری توصیه می‌کند که دولت‌ها در چنین شرایطی، بر همکاری با نهادهای مستقل بین‌المللی، شفافیت اطلاعات و پرهیز از زبان تقابلی تأکید کنند (Welsh, 2016). تمرکز بر حقوق کودک، استفاده از ادبیات تخصصی و ارجاع مستمر به اسناد و گزارش‌های معتبر، می‌تواند به کاهش این چالش کمک کند.

در مجموع، ظرفیت‌های دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران، در صورت پیوند با چارچوب حقوق کودک و بهره‌گیری از دیپلماسی هنجاری و بشردوستانه، می‌تواند نقش مهمی در حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه ایفا کند. این ظرفیت‌ها، زمانی بیشترین اثرگذاری را خواهند داشت که در تعامل و هم‌افزایی با ظرفیت‌های حقوقی و نهادی مورد استفاده قرار گیرند و به یک راهبرد منسجم و پایدار تبدیل شوند.

۵-۷ ظرفیت‌های انسانی، امدادی و مردمی جمهوری اسلامی ایران در حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه

در کنار ابزارهای حقوقی و دیپلماتیک، ظرفیت‌های انسانی، امدادی و مردمی جمهوری اسلامی ایران یکی از مهمترین و در عین حال عملی‌ترین مسیرهای حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه محسوب می‌شود. در ادبیات حقوق بشردوستانه، کمک‌های انسانی نه به‌عنوان کنش‌های صرفاً خیریه‌ای، بلکه به‌عنوان بخشی از تعهدات اخلاقی و هنجاری دولت‌ها و جوامع در برابر رنج غیرنظامیان تعریف می‌شوند، به‌ویژه زمانی که گروه‌های آسیب‌پذیری مانند کودکان در معرض خطر قرار دارند (Minear, 2002).

جمهوری اسلامی ایران از منظر نهادی و اجتماعی، دارای شبکه‌ای گسترده از نهادهای امدادی، خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد است که سابقه فعالیت در بحران‌های انسانی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را دارند. این ظرفیت‌ها، در صورت هماهنگی با استانداردهای بین‌المللی، می‌توانند نقش مؤثری در حمایت از کودکان آسیب‌دیده از مخاصمه ایفا کنند. پژوهش‌های حوزه انسان‌دوستی نشان می‌دهد که حضور بازیگران غیردولتی و مردمی، به‌ویژه در حوزه سلامت کودکان، حمایت روانی و آموزش اضطراری، می‌تواند خلأهای ناشی از ناتوانی دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی را تا حدی جبران کند (Barnett, 2011).

در مورد کودکان غزه، نیازهای انسانی فراتر از کمک‌های فوری غذایی یا درمانی است. گزارش‌های یونسف و سازمان جهانی بهداشت نشان می‌دهد که کودکان در این منطقه با طیفی از آسیب‌های چندبعدی مواجه‌اند: سوء تغذیه، جراحات جسمی، اختلالات روانی، وقفه در آموزش و فقدان حمایت‌های اجتماعی پایدار (UNICEF, 2023; World Health Organization, 2022). این وضعیت ایجاب می‌کند که کمک‌های انسانی به صورت جامع و چندسطحی طراحی شوند؛ امری که ظرفیت‌های مردمی و نهادهای امدادی می‌توانند در آن نقش محوری داشته باشند. یکی از حوزه‌های مهم، حمایت‌های روانی و اجتماعی از کودکان آسیب‌دیده از جنگ است. ادبیات روان‌شناسی بحران نشان می‌دهد که مداخلات زود هنگام روانی، آموزش والدین و ایجاد فضاهای امن کودک محور، می‌تواند از مزمن شدن آسیب‌های روانی جلوگیری کند (Miller & Rasmussen, 2010). ایران می‌تواند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تخصصی داخلی در حوزه سلامت روان کودک و همکاری با نهادهای بین‌المللی، در طراحی و پشتیبانی چنین برنامه‌هایی نقش آفرینی کند، حتی اگر اجرای مستقیم آن‌ها در میدان با محدودیت مواجه باشد. حوزه آموزش اضطراری نیز یکی دیگر از ظرفیت‌های مهم است. سازمان‌های بین‌المللی بارها تأکید کرده‌اند که حفظ حداقل دسترسی کودکان به آموزش در شرایط مخاصمه، نقش حیاتی در کاهش آثار مخرب جنگ بر آینده آنان دارد (UNESCO, 2021). فنی یا محتوایی از برنامه‌های آموزش اضطراری برای کودکان غزه، می‌تواند یکی از مصادیق روشن کنش انسانی و حقوق محور ایران باشد که با حساسیت‌های سیاسی کمتری مواجه است. با این حال، بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی و مردمی با چالش‌هایی نیز همراه است. محدودیت‌های دسترسی، کنترل شدید ورود کمک‌ها و خطر سیاسی شدن فعالیت‌های امدادی، از جمله موانعی است که در گزارش‌های سازمان ملل به طور مکرر به آن اشاره شده است (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2023). همین دلیل، ادبیات انسان دوستی توصیه می‌کند که کمک‌های انسانی از مسیرهای چندجانبه، شفاف و مبتنی بر استانداردهای پذیرفته شده بین‌المللی پیگیری شود تا احتمال پذیرش و اثربخشی آن افزایش یابد (Barnett, 2011).

جدول ظرفیت‌ها و سازوکارهای جمهوری اسلامی ایران در حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه

حوزه ظرفیت	مبنای حقوقی و هنجاری	ابزارها و سازوکارهای عملی	کارکرد مشخص در حمایت از کودکان غزه	محدودیت‌ها و ملاحظات
ظرفیت‌های حقوقی بین‌المللی	کنوانسیون کودک؛ کنوانسیون‌های ژنو؛ تعهدات erga omnes	طرح موضوع در نهادهای معاهداتی؛ حمایت از گزارش‌های تخصصی؛ استناد حقوقی در مجامع بین‌المللی	برجسته‌سازی سیستماتیک حقوق کودک؛ ایجاد فشار هنجاری و حقوقی	فقدان ضمانت اجرای مستقیم؛ نیاز به اجماع بین‌المللی

حقوق بشر دوستانه بین‌المللی	کنوانسیون چهارم ژنو؛ پروتکل الحاقی اول	استناد به ممنوعیت مجازات جمعی؛ حمایت از غیرنظامیان؛ تمرکز بر حمایت ویژه از کودکان	تقویت مشروعیت حقوقی حمایت از کودکان در وضعیت اشغال	خطر تقلیل حقوق بشر دوستانه به مدیریت حداقلی رنج
کنشگری نهادهای بین‌المللی و شبه‌قضایی	حقوق بشر بین‌الملل؛ سازوکارهای پاسخگویی	شورای حقوق بشر؛ کمیته حقوق کودک؛ دیوان بین‌المللی دادگستری؛ دیوان کیفری بین‌المللی	مستندسازی نقض‌ها؛ تقویت گفت‌وگوهای پاسخگویی	محدودیت صلاحیت مستقیم؛ سیاسی شدن فرآیندها
مسئولیت دولت‌ها و مسئولیت حمایت غیرقهری	پیش‌نویس مسئولیت دولت‌ها؛ نظریه R2P در قرائت نرم	فشار دیپلماتیک؛ حمایت از تحقیقات؛ همکاری چندجانبه	مشروع‌سازی کنش غیرمداخله‌گرانه ایران	حساسیت بالا نسبت به سوءتفسیر مداخله
ظرفیت‌های دیپلماتیک	دیپلماسی هنجاری؛ حقوق کودک به‌عنوان ارزش اجماعی	دیپلماسی چندجانبه؛ سازمان همکاری اسلامی؛ دیپلماسی عمومی	کاهش هزینه‌های ژئوپلیتیک؛ جلب حمایت اخلاقی جهانی	تصویر سیاسی ایران در برخی محافل
ظرفیت‌های انسانی و امدادی دولتی	حقوق بشر؛ حقوق بشردوستانه	کمک‌های درمانی؛ حمایت از سلامت کودک؛ آموزش اضطراری	پاسخ به نیازهای فوری و میان‌مدت کودکان	محدودیت دسترسی و لجستیک
ظرفیت‌های مردمی و سازمان‌های غیردولتی	انسان‌دوستی بین‌المللی؛ حمایت اجتماعی	خبریه‌ها؛ حمایت روانی-اجتماعی؛ برنامه‌های کودک‌محور	پوشش خلأهای نهادی؛ مداخلات نرم و پایدار	نیاز به شفافیت و هماهنگی بین‌المللی
ظرفیت فرهنگی و رسانه‌ای	حقوق کودک؛ دیپلماسی عمومی	روایت‌سازی حقوق‌محور؛ مستندسازی رنج کودکان	حساس‌سازی افکار عمومی جهانی	خطر سیاسی‌سازی و کاهش اعتماد
راهبرد تلفیقی	همگرایی حقوق، دیپلماسی و انسان‌دوستی	کنش چندسطحی و شبکه‌ای	افزایش اثربخشی و مشروعیت پایدار	نیازمند انسجام نهادی و سیاستی

۶- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

این پژوهش با تمرکز بر وضعیت کودکان غزه در بستر اشغال و محاصره، کوشید نشان دهد که مسئله حمایت از حقوق و رفاه این گروه آسیب‌پذیر، صرفاً به مسئولیت قدرت اشغالگر محدود نمی‌شود، بلکه در چارچوب تحولات حقوق بین‌الملل معاصر، می‌تواند و باید به‌عنوان موضوعی چندسطحی و فراملی مورد توجه قرار گیرد. کودکان غزه در معرض نقض هم‌زمان و ساختاری حقوق بنیادینی چون حق حیات، سلامت، آموزش و امنیت روانی قرار دارند و این وضعیت، نمونه‌ای آشکار از ناکارآمدی نظام حمایت بین‌المللی در مواجهه با اشغال‌های طولانی‌مدت و خشونت‌های مزمن است.

در این میان، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از بازیگران فعال در مسئله فلسطین، واجد جایگاه و ظرفیت‌هایی است که بررسی آن‌ها از منظر حقوق کودک و رفاه انسانی، افق تحلیلی

متفاوتی نسبت به قرائت‌های صرفاً سیاسی یا امنیتی می‌گشاید. یافته‌های پژوهش نشان داد که ایران از مجموعه‌ای از ظرفیت‌های حقوقی، دیپلماتیک، انسانی و مردمی برخوردار است که در صورت صورت‌بندی منسجم و حقوق‌محور، می‌تواند مبنای کنشگری مشروع و مؤثر در حمایت از کودکان غزه قرار گیرد. تعهدات بین‌المللی در حوزه حقوق کودک، استناد به حقوق بشردوستانه بین‌المللی، امکان کنشگری در نهادهای بین‌المللی و شبه‌قضایی، بهره‌گیری از دیپلماسی هنجاری و استفاده از ظرفیت‌های امدادی و اجتماعی، همگی نشان می‌دهند که دامنه اقدام ایران فراتر از مواضع اعلامی قابل تصور است. در عین حال، پژوهش بر این نکته تأکید دارد که تحقق عملی این ظرفیت‌ها با محدودیت‌های حقوقی، ساختاری و سیاسی همراه است. تحریم‌ها، محدودیت‌های دسترسی به میدان، سیاسی‌شدن مزمن مسئله فلسطین و حساسیت‌های ژئوپلیتیک، از جمله موانعی هستند که می‌توانند اثربخشی کنش ایران را کاهش دهند. از این‌رو، راهبرد مؤثر نه در تشدید تقابل سیاسی، بلکه در تمرکز بر زبان تخصصی حقوق کودک، همکاری چندجانبه، شفافیت نهادی و پیوند دادن کنش‌های حقوقی، دیپلماتیک و انسانی نهفته است. در جمع‌بندی نهایی، این مقاله استدلال می‌کند که حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه می‌تواند به‌عنوان یکی از عقلانی‌ترین، مشروع‌ترین و کم‌هزینه‌ترین مسیرهای کنش جمهوری اسلامی ایران در مسئله فلسطین صورت‌بندی شود. چنین رویکردی، ضمن حفظ اصول اعلامی سیاست خارجی ایران، امکان ارتقای مشروعیت بین‌المللی، کاهش حساسیت‌های سیاسی و تمرکز بر آینده‌محورترین بُعد منازعه یعنی کودکان را فراهم می‌سازد و می‌تواند الگویی قابل تعمیم برای کنش حقوق‌محور دولت‌ها در سایر بحران‌های انسانی نیز ارائه دهد.

پیشنهادهای سیاستی

- تدوین «سند راهبردی حمایت از حقوق و رفاه کودکان فلسطینی» با محوریت حقوق کودک و حقوق بشردوستانه بین‌المللی.
- تقویت دیپلماسی حقوقی جمهوری اسلامی ایران در نهادهای بین‌المللی با تمرکز ویژه بر نقض حقوق کودکان غزه.
- توسعه همکاری با سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای بشردوستانه معتبر برای تسهیل ارسال کمک‌های درمانی، غذایی و آموزشی به کودکان.
- ایجاد سازوکار تخصصی برای مستندسازی و پیگیری حقوقی موارد نقض حقوق کودکان غزه در مراجع بین‌المللی.
- تقویت دیپلماسی چندجانبه و همکاری با دولت‌های ثالث برای شکل‌دهی ابتکارات مشترک در حمایت از کودکان مناطق اشغالی.

- حمایت از برنامه‌های سلامت روان، بازتوانی، درمان و آموزش کودکان آسیب‌دیده از محاصمه.
- افزایش نقش دانشگاه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و نهادهای تخصصی ایرانی در پژوهش، مستندسازی و حمایت بشردوستانه مرتبط با کودکان غزه.
- تفکیک حمایت بشردوستانه از منازعات سیاسی و امنیتی و برجسته‌سازی رویکرد کودک‌محور در اقدامات و مواضع بین‌المللی ایران.
- طراحی سازوکارهای شفاف برای تأمین، انتقال و نظارت بر کمک‌های بشردوستانه با رعایت محدودیت‌های حقوقی و مالی بین‌المللی.
- تشکیل شبکه‌ای از متخصصان حقوق کودک، حقوق بشردوستانه، پزشکی و روان‌شناسی برای ارائه خدمات تخصصی و تدوین برنامه‌های حمایتی بلندمدت.

استناد به این مقاله: فرج پور، مهناز، صادقی زیازی، حاتم، میری لواسانی، سمیه سادات. (۱۴۰۵). جایگاه و ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از حقوق و رفاه کودکان غزه در وضعیت اشغال، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۲۰(۷۵)، ۱۳۵-۱۶۲

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

United Nations.

Committee on the Rights of the Child. (2013). General Comment No. 16: State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights. United Nations.

Crowley-Vigneau, A. (2025). The responsibility to protect the civilians of Gaza. *Journal of Palestine Studies*, 54(1), 45–62.

Dennis, M. J. (2005). Application of human rights treaties extraterritorially in times of armed conflict and military occupation. *American Journal of International Law*, 99(1), 119–141.

Dinstein, Y. (2009). *The international law of belligerent occupation*. Cambridge University Press.

Evans, G. (2008). *The responsibility to protect: Ending mass atrocity crimes once and for all*. Brookings Institution Press.

Evans, G., & Sahnoun, M. (2002). The responsibility to protect. *Foreign Affairs*, 81(6), 99–110.

Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International Organization*, 52(4), 887–917.

Francia, G. (2025). The rights to and within education in armed conflicts: The case of Gaza. *Social Sciences*, 14(9), 524. <https://doi.org/10.3390/socsci14090524>

Human Rights Council. (2022). Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967. United Nations.

International Committee of the Red Cross. (1949). Geneva Convention relative to the protection of civilian persons in time of war (Fourth Geneva Convention).

International Committee of the Red Cross. (2022). Israel and the occupied territories: ICRC operational update. ICRC.

International Court of Justice. (2004). Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory (Advisory Opinion). ICJ Reports.

International Criminal Court. (2021). Situation in the State of Palestine. ICC.

International Law Commission. (2001). Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts. United Nations.

Kennedy, D. (2006). *Of war and law*. Princeton University Press.

Lang, A. (2016). *World trade law after neoliberalism*. Oxford University Press.

Minear, L. (2002). *The humanitarian enterprise: Dilemmas and discoveries*. Kumarian Press.

Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2010). War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings. *Social*

منابع و مآخذ:

خدریسی، ح.، فتاحی، ش.، و بهشتی‌نیا، ا. (۱۴۰۲). بررسی نقش جمهوری اسلامی ایران در رویکرد ترامپ به تروریسم در طرح معامله قرن. *فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی*، ۱۷(۶۲)، ۱۴۹–۱۶۸.

درج، ح. (۱۴۰۴). چگونگی تأثیر جنگ ۲۰۲۳ اسرائیل و حماس بر کودکان غزه در آینه حقوق بین‌الملل بشردوستانه. *بحران پژوهی جهان اسلام*، ۱۲(۳۶)، ۱۶۹–۲۰۰.

زارع نعمتی، ر.، و زمانی، س. ق. (۱۴۰۳). تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در مدیریت بحران ناشی از بیماری‌های مسری کودکان (با تأکید بر بحران غزه و پاندمی کووید ۱۹). *پژوهش‌های حقوق اقتصادی و تجاری*، ۲(۲)، ۱۱–۵۰.

صالحی، ف.، کاویانی، ر.، و مطلبی، م. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر مواضع حزب لیکود رژیم صهیونیستی بر امنیت جمهوری اسلامی ایران (۲۰۲۰–۲۰۲۳). *فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی*، ۱۷(۶۳)، ۲۱۵–۲۳۲.

صفربور، ح.، احمدی، ح.، و اباذری، م. (۱۴۰۱). رویکردی سازه‌نگارانه به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و نقش محور مقاومت. *فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی*، ۱۶(۶۰)، ۶۵–۸۴.

(ب) لاتین:

Acharya, A. (2014). *The end of American world order*. Polity Press.

Alston, P., & Goodman, R. (2013). *International human rights*. American Chemical Society.

Additional Protocol I to the Geneva Conventions of 12 August 1949. (1977). Protocol additional to the Geneva Conventions, and relating to the protection of victims of international armed conflicts.

Arjomand, S. A. (2016). *After Khomeini: Iran under his successors*. Oxford University Press.

Barnett, M. (2011). *Empire of humanity: A history of humanitarianism*. Cornell University Press.

Bellamy, A. J. (2009). *Responsibility to protect: The global effort to end mass atrocities*. Polity Press.

Bellamy, A. J., & Coen, A. (2015). R2P and humanitarian intervention. In A. J. Bellamy & T. Dunne (Eds.), *The Oxford handbook of the responsibility to protect*. Oxford University Press.

Bantekas, I. (2025). Human rights obligations of belligerent occupiers: Israel and Gaza. *Journal of Conflict and Security Law*, 30(1), 103–125.

Boukari, Y. (2024). Gaza, armed conflict and child health. *BMJ Paediatrics Open*, 8(1), e002407. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2024-002407>

Committee on the Rights of the Child. (2011). General Comment No. 13: The right of the child to freedom from all forms of violence.

Science & Medicine, 70(1), 7–16.

Price, R. (2003). Transnational civil society and advocacy in world politics. *World Politics*, 55(4), 579–606.

Sassòli, M. (2019). *International humanitarian law: Rules, controversies, and solutions to problems arising in warfare*. Edward Elgar Publishing.

Skogly, S. I. (2012). *Beyond national borders: States' human rights obligations in international cooperation*. Intersentia.

UNESCO. (2021). *Education under attack 2021*. UNESCO.

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations.

United Nations. (2025). *Children and armed conflict: Report of the Secretary-General (A/79/878–S/2025/247)*.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2023). *Humanitarian needs overview: Occupied Palestinian territory*. United Nations.

UNICEF. (2023). *Situation of children in the Gaza Strip*. UNICEF.

Welsh, J. (2016). *The responsibility to protect: Securing the individual in international society*. Routledge.

World Health Organization. (2022). *Health conditions in the occupied Palestinian territory*. WHO.